

การตัดแต่งกิ่งและการตัดพินต้นกาแฟโรบัสต้า

การตัดแต่งกิ่งกาแฟเป็นงานที่สำคัญมากที่สุดงานหนึ่งในการทำสวนกาแฟโรบัสต้า เนื่องจากเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการให้ผลผลิตของกาแฟโรบัสต้า (สุรรัตน์ ปัญญาโตนะ และปานหทัย นพชินวงศ์, 2554) ซึ่งต้นกาแฟที่ไม่ได้รับการตัดแต่งกิ่งจะให้ผลผลิตต่ำกว่าต้นที่ตัดแต่งกิ่ง และให้ผลผลิตที่ไม่สม่ำเสมอ บางปีให้มาก บางปีให้น้อยหรือให้ปีเว้นปี และเมื่อมีอายุมากถึงจุดหนึ่งผลผลิตจะลดลงมาก เนื่องจากขนาดของผลและเมล็ดเล็กลง และจำนวนผลมีจำนวนน้อยลง โดยมีการติดผลแบบกระจุกกันตรงบริเวณปลายกิ่งหลัก หากถึงระยะนี้แล้วต้นกาแฟโรบัสต้าควรได้รับการตัดพินต้นแทน เพื่อสร้างระบบกิ่งก้านใหม่ทั้งต้น โดยเมื่อกาแฟอายุ 4-6 ปี ขึ้นไปควรทำการตัดแต่งกิ่ง เพื่อสร้างกิ่งใหม่ และช่วยให้ควบคุมโรคและแมลงได้ง่ายขึ้น (Magambo, 2000) ทำให้ผลผลิตสม่ำเสมอ และยืดอายุการให้ผลผลิตนานขึ้น ซึ่งควรทำอย่างเข้าฤดูฝน (สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร, 2553) ดังนั้นหากต้องการให้กาแฟให้ผลผลิตดีสม่ำเสมอทุกปี ควรตัดแต่งกิ่งทุกปี พร้อมทั้งมีการให้น้ำและการดูแลที่เหมาะสม

1. การตัดแต่งกิ่งกาแฟโรบัสต้า

1.1 ข้อควรทราบในการตัดแต่งกิ่งกาแฟ

1.1.1 กิ่งกาแฟมี 2 แบบ คือ

ก.) กิ่งหลักหรือกิ่งตั้งตรง เป็นส่วนที่เป็นกิ่งก้านหลักของต้น กิ่งตั้งตรงเมื่อยังเล็กอยู่เรียกว่า กิ่งแขนง และเมื่อมีขนาดใหญ่เรียกว่า กิ่งหลัก บนกิ่งหลักมีข้อเป็นระยะ ๆ ค่อนข้างสม่ำเสมอและมีใบอยู่ที่ข้อทั้งชายและขวาตรงข้ามกัน ซึ่งใบแต่ละคู่จะเรียงตัวตั้งฉากกับใบคู่ถัดไป โดยในซอกใบจะมีตา 1 กลุ่ม และมีตาเดี่ยว 1 ตา อยู่เหนือกลุ่มตาด้วย ซึ่งตาเดี่ยวนี้เองที่จะพัฒนาไปเป็นกิ่งให้ผลชั้นที่ 1 ส่วนตาแต่ละตาในกลุ่มตาสสามารถพัฒนาไปเป็นกิ่งตั้งตรงหรือกิ่งแขนงต่อไป

กิ่งตั้งตรง หรือกิ่งหลัก

รูปที่ 6 ลักษณะของตั้งตรงหรือกิ่งหลักของต้นกาแฟโรบัสต้า

ข.) กิ่งให้ผลผลิตหรือกิ่งนอน กิ่งชั้นที่ 1 เป็นกิ่งที่เกิดตั้งฉากออกจากกิ่งหลัก โดยเกิดจากตาเดี่ยวบนข้อของกิ่งหลัก เนื่องจากมีตานี้เพียงตาเดี่ยวบนแต่ละข้อ ซึ่งเมื่อกิ่งนี้หลุดไปหรือถูกตัดออกไปจะไม่มีกิ่งเกิดขึ้นทดแทนได้บนกิ่งชั้นที่ 1 ส่วนตาแต่ละตาในกลุ่มตาสสามารถจะพัฒนาไปเป็นกิ่งชั้นที่ 2 หรือพัฒนาเป็นส่วนของดอกก็ได้ ดังนั้นกิ่งชั้นที่ 2 หากหลุดออกไปอาจมีกิ่งใหม่ขึ้นมาทดแทนได้

รูปที่ 7 ลักษณะของกิ่งให้ผลผลิตหรือกิ่งนอนชั้นที่ 1 และ 2

1.1.2 ตายอด ตายอดจะอยู่ที่ปลายยอดของกิ่งมีหน้าที่ช่วยให้กิ่งยืดยาวออกไปเรื่อย ๆ และตายอดนี้ขมหรือกันไม่ให้ตาข้างแตกยอดออกมา ดังนั้นเมื่อปลายยอดหักไปจะตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ตาม ตาข้างจะแตกยอดออกมาได้และตรงปลายยอดที่หักนั้นก็จะมีกิ่งใหม่ขึ้นหลายกิ่งแทนยอดที่หักไป สำหรับกาแฟมักเป็นเช่นนี้เมื่อตัดปลายยอดกิ่งหลักหรือกิ่งชั้นที่ 1

1.1.3 กิ่งแขนง ปกติกาแฟโรบัสต้ามักมีกิ่งแขนงเกิดขึ้นบนกิ่งหลัก จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสายพันธุ์ ซึ่งการลิดกิ่งแขนงควรทำทุก 2-3 เดือน เพื่อให้พุ่มต้นโปร่งป้องกันโรคและแมลงรบกวน

1.1.4 ระบบกิ่งและการให้ผลกาแฟ บนกิ่งหลักแต่ละกิ่งจะมีกิ่งชั้นที่ 1 เรียงขึ้นไปโดยรอบ ซึ่งกิ่งให้ผลเหล่านี้มีความสำคัญต่อผลผลิตมากที่สุด โดยข้อส่วนที่อยู่ใกล้โคนกิ่งจะให้ผลผลิตก่อนและมักให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว ส่วนข้อถัดไปทางปลายกิ่งที่ยังไม่ให้ผลในปีนี้จะให้ผลผลิตในปีถัดไป ส่วนกิ่งแต่ละกิ่งจะให้ผลได้นาน 2-3 ปีก็จะหลุดร่วงไปและกิ่งชั้นที่ 1 ที่อยู่บนกิ่งหลักส่วนถัดไปทางปลายยอดก็จะให้ผลแทน เป็นเช่นนี้เรื่อยไปกิ่งกาแฟจึงสูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นกิ่งหลักเมื่อมีอายุมากจะยาวได้หลายเมตร และกิ่งที่ให้ผลก็จะไปกระจุกตัวอยู่ตรงปลายกิ่ง ส่วนตรงโคนกิ่งจะโล่งและไม่มีกิ่งให้ผลเลย ต้นกาแฟที่มีสภาพนี้จะมีส่วนของกิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์มากและมีส่วนที่ให้ผลผลิตน้อย ผลผลิตจึงต่ำลง

1.2. ข้อควรปฏิบัติในการตัดแต่งกิ่งกาแฟโรบัสต้า

1.2.1 ก่อนทำการตัดแต่งกิ่ง ให้ดูทรงต้นโดยรวม หลังจากนั้นให้เลือกกิ่งแขนงที่จะเป็นกิ่งหลักใหม่ทดแทนกิ่งหลักเดิมก่อนค่อยตัดกิ่งเดิมออกไป

1.2.2 เลือกตัดกิ่งที่ไร้ประโยชน์ออกให้หมด เช่น กิ่งแห้ง กิ่งแขนง กิ่งแคะแกระริน กิ่งที่ไม่ให้ผลผลิตที่มักอยู่ในทรงพุ่ม

1.2.3 ตัดเพื่อเปิดทางให้แสงส่องเข้ากลางทรงพุ่มต้น โดยเฉพาะส่วนบนตรงกลางพุ่มต้นที่มักมีกิ่งย่อยแน่นทึบต้องตัดออกบ้าง

รูปที่ 8 ต้นกาแฟโรบัสต้าที่ได้รับการตัดแต่งกิ่งอย่างดี

1.3. วิธีการตัดแต่งกิ่งกาแฟ

1.3.1 ต้นกาแฟปีที่ 1 มี 2 วิธี ดังนี้

- วิธีที่ 1 เมื่อต้นกาแฟโรบัสต้ามีใบ 5-6 คู่แรกและใบคลี่เต็มที่แล้ว ให้ตัดปลายยอดที่ความสูง 50 เซนติเมตร เพื่อให้ต้นกาแฟมีกิ่งหลักเพิ่ม หลังจากนั้นรอนจนเกิดกิ่งใหม่ เลือกไว้ 3-5 กิ่งหลัก โดยให้กระจายตัวไม่ให้เบียดกัน

- วิธีที่ 2 ขณะปลูกต้นกาแฟให้วางต้นกาแฟเพียง 45 องศา หลังจากนั้นรอนจนเกิดกิ่งใหม่ เลือกไว้ 3-5 กิ่ง แล้วค่อยตัดต้นเดิมทิ้งไป

1.3.2 ต้นกาแฟปีที่ 2-4 ทำการดูแลต้นกาแฟโรบัสต้าให้มีกิ่งหลักจำนวน 3-5 กิ่ง ให้เป็นกิ่งที่สมบูรณ์ ไม่มีโรคและแมลงรบกวน โดยตัดแต่งกิ่งดังนี้

- ตัดกิ่งย่อยตรงบริเวณพุ่มด้านนอกออกบ้าง เพื่อให้แสงแดดส่องผ่านเข้ากลางทรงพุ่มได้
- ตัดกิ่งแขนงออกให้หมด
- ตัดกิ่งอ่อนแอ กิ่งที่ไม่ติดผลออก โดยเฉพาะกิ่งที่อยู่ภายในพุ่มต้น
- ตัดกิ่งที่มีโรคและแมลงทำลาย กิ่งที่ดำ แล้วนำไปเผาทำลาย
- ตัดกิ่งนอนที่อยู่ด้านล่างให้สั้นลง เพื่อไม่ให้ใบระพัน

1.3.3 ต้นกาแฟปีที่ 5 ให้ทำการตัดแต่งกิ่งแบบเวียนที่มี 2 วิธีดังนี้

ก) การตัดกิ่งเวียนวิธีที่ 1

- ช่วงต้นฤดูฝน ให้เลือกกิ่งที่แก่และให้ผลผลิตน้อยที่สุดไว้จำนวน 1 กิ่งเพื่อทำการตัดออก และเลี้ยงกิ่งใหม่ตรงจุดที่จะตัดกิ่งแก่นั้น เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจึงทำการตัดกิ่งแก่ที่เลือกไว้ออกไป ส่วนกิ่งที่ไม่มีประโยชน์ เช่น กิ่งแขนงอื่นๆ กิ่งแห้งตาย กิ่งที่ดำ กิ่งที่อ่อนแอ ให้ทำการตัดทิ้งตามปกติ เพื่อให้แสงส่องเข้ากลางพุ่มต้นได้สะดวก

- ในปีต่อไป ให้ทำการเลี้ยงกิ่งใหม่เพิ่ม 1 กิ่ง และตัดกิ่งแก่ออกไป 1 กิ่ง (หลังการตัดกิ่งต้นกาแฟโรบัสต้าจะมีจำนวนกิ่งที่ให้ผลเท่าเดิม โดยมีกิ่งใหม่ 1 กิ่งเสมอ)

รูปที่ 9 แสดงการตัดกิ่งเวียนวิธีที่ 1

ข.) การตัดกิ่งเวียนวิธีที่ 2

- หลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต ให้ตัดกิ่งแก่ที่เลือกไว้ ออก 1 กิ่ง แล้วเลี้ยงกิ่งใหม่แทนกิ่งที่ตัดออกไป ส่วนกิ่งที่ไม่มีประโยชน์ เช่น กิ่งแขนงอื่นๆ กิ่งแห้งตาย กิ่งที่ดำ กิ่งที่อ่อนแอ ให้ทำการตัดทิ้งตามปกติ เพื่อให้แสงส่องเข้ากลางพุ่มต้นได้สะดวก

- ในปีต่อไป ให้ตัดกิ่งแก่ออกไป 1 กิ่ง และเลี้ยงกิ่งใหม่เพิ่ม 1 กิ่ง (หลังการตัดกิ่ง ต้นกาแฟโรบัสต้าจะมีจำนวนกิ่งลดลง 1 กิ่ง และมีกิ่งใหม่ 1 กิ่งเสมอ)

รูปที่ 10 การตัดกิ่งเวียนวิธีที่ 2

2. การตัดพินต้นกาแฟโรบัสต้า

การตัดพินต้นกาแฟโรบัสต้าเป็นการตัดกิ่งกาแฟออกทั้งต้น เพื่อจะกระตุ้นให้มีการเติบโตสร้างระบบกิ่งก้านขึ้นใหม่ วิธีการนี้เป็นการปฏิบัติที่ยอมรับกันทั่วโลกในการฟื้นฟูต้นกาแฟที่มีอายุมาก และเป็นวิธีที่ได้เปรียบกว่าการปลูกลูกต้นใหม่เพราะต้นเดิมมีระบบรากที่ดีอยู่แล้ว

รูปที่ 11 ต้นกาแฟโรบัสต้าภายหลังการตัดพินต้น

2.1 การกำหนดพื้นที่ดำเนินการตัดพินต้น

ควรแบ่งพื้นที่สวนกาแฟออกเป็น 4-5 ส่วนเท่า ๆ กัน แล้วเลือกดำเนินการที่ละส่วน โดยเริ่มตัดพินต้นในส่วนที่โทรมที่สุดและให้ผลผลิตน้อยที่สุดก่อน แล้วจึงดำเนินการในส่วนที่เหลือปีละส่วนต่อเนื่องกันจนครบหมดทั้งพื้นที่

2.2 ลักษณะต้นกาแฟที่ควรตัดพินต้น

เป็นต้นกาแฟที่มีอายุอย่างน้อย 8 ปี และเป็นต้นที่ให้ผลผลิตลดลงมาก ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย การตัดสินใจว่าจะตัดพินต้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพของต้นและการให้ผลผลิตของต้นกาแฟด้วย ซึ่งต้นกาแฟที่อายุมากมักมีสภาพทรุดโทรมเนื่องจากต้นกาแฟมีสัดส่วนของกิ่งก้านที่ไม่มีประโยชน์อยู่จำนวนมาก การมีกิ่งจำนวนมากเกิน เกิดการบังแสงกันทำให้ต้นกาแฟสร้างอาหารได้น้อยและอาหารที่ได้นั้นก็ยิ่งถูกนำไปเลี้ยงส่วนที่ไม่เป็นประโยชน์เหล่านี้แทนที่นำไปในการสร้างผลผลิต โดยทั่วไปต้นกาแฟควรมีจำนวนกิ่งหลักให้เหมาะสมกับระยะปลูก เช่น ระยะปลูก 3x3 เมตร ควรมีกิ่งหลักจำนวน 3-5 กิ่งเป็นต้น

2.3 ช่วงเวลาที่เหมาะสมที่ทำการตัดพินต้นกาแฟ

การตัดพินต้นกาแฟโรบัสต้าควรทำทันทีที่เข้าสู่ช่วงฤดูฝนสำหรับการทำสวนกาแฟที่อาศัยเฉพาะน้ำฝน ส่วนสวนกาแฟที่มีระบบการให้น้ำอาจทำการตัดพินต้นได้ทันทีหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อที่ว่าหลังการตัดต้นแล้วต้นกาแฟจะได้มีช่วงเวลาการเจริญเติบโตยาวนานเพียงพอต่อการสร้างกิ่งก้านให้สมบูรณ์เต็มที่ เพื่อการสร้างตาออกและติดผลก่อนเข้าสู่ช่วงฤดูแล้งในปีนั้นได้

2.4 การตัดพินต้นกาแฟโรบัสต้ามี 2 แบบ คือ

2.4.1 การตัดแบบหมดต้น การตัดวิธีนี้จะทำการตัดทุกกิ่งหลักให้เหลือแต่คอ โดยตัดสูงจากพื้นดิน 50 เซนติเมตร และไม่ควรต่ำกว่านี้เพราะจะทำให้จำนวนตาที่จะแตกแขนงมีน้อยเกินไป หลังการตัดจะได้ต้นกาแฟที่มีพุ่มใหม่หมดทั้งต้นสม่ำเสมอทั้งต้นสม่ำเสมอทั้งกิ่งทั้งแปลง

รูปที่ 12 ต้นกาแฟโรบัสต้าที่ได้รับการตัดพินต้นแบบตัดหมดต้น

2.4.2 การตัดแบบไวกิ่งที่เลี้ยง การตัดวิธีนี้จะคล้ายกับวิธีการตัดแบบหมดต้น โดยทำการตัดกิ่งสูงจากพื้นดิน 50 เซนติเมตรเช่นกัน แต่จะไม่ตัดหมดต้น เหลือกิ่งที่เลี้ยงไว้ 1 กิ่ง เพื่อเป็นหลักประกันว่าต้นกาแฟที่โดนตัดจะไม่ตาย ซึ่งกิ่งที่เลี้ยงที่เว้นไว้ควรเป็นกิ่งที่ตั้งหรือกิ่งกระโดง เมื่อกิ่งที่เกิดใหม่เจริญเติบโตดีแล้ว จึงทำการตัดกิ่งที่เลี้ยงที่เว้นไว้ออก หากกิ่งที่เลี้ยงกำลังให้ผลผลิตอยู่ก็อาจรอจนเก็บผลผลิตก่อนแล้วค่อยตัดกิ่งที่เลี้ยงออกก็ได้ แต่ถ้ากิ่งที่เลี้ยงที่เว้นไว้เกิดบ้งแสงกิ่งที่แตกใหม่ก็ต้องโน้มกิ่งที่เลี้ยงหรือตัดออกเสียเลย ซึ่งวิธีการตัดแบบไวกิ่งที่เลี้ยงเหมาะสำหรับเกษตรกรที่ไม่ค่อยมั่นใจ และเหมาะสำหรับต้นกาแฟที่โทรมมาก ไม่แข็งแรง หรืออยู่ในพื้นที่ที่ฝนตกไม่แน่นอน